

FRÁSÖGN

af haustfundum þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu
í Jerevan 18.–20. nóvember 2023.

Af hálfu Íslandsdeildar ÖSE-þingsins sótti fundinn Dagbjört Hákonardóttir, varamaður, auk Auðar Örlygsdóttur, sérfræðings í alþjóðamálum. Dagbjört gegndi stöðu formanns Íslandsdeildar á haustfundinum í fjarveru Birgis Þórarinssonar.

Alen Simonyan, forseti þjóðþings Armeníu, flutti opnunarávarp þar sem hann lagði áherslu á þær áskoranir sem Armenía stæði frammi fyrir í kjölfar hernaðaraðgerða Aserbaísjans í Nagornó-Karabak. Hann sagði mikilvægt að halda viðræðum áfram svo að koma mætti á friði á svæðinu til frambúðar. Nú væri sögulegt tækifæri til að finna varanlega lausn á deilum ríkjanna og einarður vilji af hálfu Armeníu til að koma á samskiptum við Tyrkland. Nikol Pashinyan, forsætisráðherra Armeníu, talaði á svipuðum nótum í ávarpi sínu. Hann fór yfir friðarferli Armeníu og Aserbaísjans og kynnti nýlegt framtak armenskra stjórnvalda, *Krossgötur til friðar*, sem felur í sér aukna tengingu Armeníu við nágrannaríki, þar með talið Aserbaísjan og Tyrkland, með uppbyggingu samgöngumannvirkja og auknum efnahagstengslum. Hann benti á að samkomulag hefði þegar náðst um grundvallaratriði á borð við friðhelgi yfirráðasvæðis beggja ríkja. Enn væru þó hindranir í veginum, ekki síst vantraust milli ríkjanna tveggja. Í því samhengi vísaði hann til þess að Aserbaísjan fjallaði ekki opinberlega um þann árangur sem náðst hefði og af þeirra hálfu hefðu einnig fallið ummæli þar sem vísað væri til Armeníu sem Vestur-Aserbaísjans. Slíkt mætti túlka sem undirbúning fyrir frekari átök og væri það ekki til þess fallið að auka á traust milli aðila. Í opnunarávarpi sínu minntist Pia Kauma, forseti ÖSE-þingsins, þess að aðildarríki ÖSE hefðu komið saman fyrir hartnær hálfri öld til að rjúfa vítahring eyðileggingar. Mikilvægt væri að minna sig á það þegar hvert neyðarástandið ræki annað án þess að hægt væri að sjá það fyrir. Marghliða samvinna væri áfram lykill að auknu öryggi og stöðugleika en árangur af samvinnu væri háður pólitískum vilja.

Helga Schmid, framkvæmdastjóri ÖSE, ávarpaði þingið í sérstakri umræðu um ÖSE á umbrotatímum og um hlutverk þingsins við að bregðast við innri og ytri áskorunum. Hún lagði áherslu á að ÖSE gegndi áfram mikilvægu hlutverki við að efla öryggi þrátt fyrir þær áskoranir sem blöstu við stofnuninni. Ritari öryggisráðs Armeníu, Armen Grigoryan, ávarpaði einnig fundinn og greindi frá reynslu Armeníu af lýðræðisvæðingu undanfarinna ára. Hann sagði að miklar breytingar hefðu orðið á stjórnarháttum í landinu og að mikilvægar framfarir hefðu náðst sem gerðu ríkið betur í stakk búið til að bregðast við utanaðkomandi áskorunum. Þetta gæfi góða von um að lýðræði héldist í landinu. Dagbjört Hákonardóttir tók til máls undir þessum lið og vakti athygli á mikilvægi jafnréttis fyrir aukinn frið og stöðugleika í heiminum. Hún beindi athygli að kvennaverkefnum á Íslandi og sagði að þrátt fyrir að Ísland hefði mælst efst á lista Alþjóðaeftahagsráðsins fjórtán ár í röð hefðu um 100.000 konur og kvár talið nauðsynlegt að krefjast breytinga og fyllt götur borga og bæja í baráttu gegn kynbundnu ofbeldi og vanmati á störfum kvenna 24. október. Hún sagði jafnframt að ÖSE hefði viðurkennt mikilvægi jafnréttis fyrir frið og öryggi. Aukið jafnrétti drægi úr ofbeldi, átökum, öfgahyggju og hryðjuverkum og stuðlaði að auknum pólitískum stöðugleika og bættum stjórnarháttum. Dagbjört hvatti aðildarríki ÖSE til að viðurkenna mikilvægi jafnréttis fyrir aukið öryggi í heiminum og grípa til aðgerða til að tryggja aukið jafnrétti og öryggi á svæðinu. Í umræðum komu fram áhyggjur þingmanna af afleiðingum árásarstríðs Rússlands í Úkraínu fyrir starfsemina; af þeirri stöðu sem upp væri komin varðandi skipan í æðstu stöður innan ÖSE; af formennsku stofnunarinnar frá og með áramótum; og af fjármögnun á starfsemi hennar. Rússland hefur staðið í vegi fyrir

öllum helstu ákvörðunum er lúta að áframhaldandi starfsemi stofnunarinnar á næsta ári en ef marka mátti orð Schmid eru vonir bundnar við fund ráðherraráðs ÖSE í Skopje í Norður-Makedóníu 30. nóvember til 1. desember. Þá greindu þingmenn einnig frá áhyggjum af átökum á svæðinu þar sem sérstök áhersla var lögð á hernaðaraðgerðir Aserbaísjans í Nagornó-Karabak og á neyðarástand sem fylgdi í kjölfar þess að um 100.000 íbúar á svæðinu voru hraktir af heimilum sínum og flúðu yfir landamærin til Armeníu. Hryðjuverk Hamas og árásir Ísraels í kjölfar þeirra voru áberandi í umræðunni. Einnig varð þingmönnum tíðrætt um árásarstríð Rússlands í Úkraínu.

Á haustfundinum fóru fram tvær aðrar sérstakar umræður. Irene Charalambides, varaforseti og sérlegur fulltrúi ÖSE-þingsins í baráttunni gegn spillingu, stýrði umræðu um spillingu sem grundvallarógn við frið og öryggi. Í umræðum tóku þátt Alexandra Habershon, sérfræðingur hjá Alþjóðabankanum, Mariam Galstyan, meðlimur í spillingarvarnaráði Armeníu, og Konstantine Vardzelashvili frá Mannréttinda- og lýðræðisstofnun ÖSE. Í umræðum kom fram að spilling væri drifkraftur átaka og að mikilvægt væri að beita alhliða aðgerðum sem næðu einnig til peningaþvættis og skattundanskota. Þá lögðu þingmenn áherslu á að gera þyrfti lagabreytingar til að draga úr spillingu og auka möguleika til að beita viðunandi refsingum við brotum. Lögð var áhersla á að endurskoða þyrfti samskipti stjórnvalda við borgara og bent á mikilvægi aðhalds fjölmiðla og frjálsra félagasamtaka á þessu sviði. Daniela De Ridder, varaforseti, stýrði umræðu um verndun minnihlutahópa og þeirra sem þolað hafa átök. Fernand de Varennes, fyrrverandi sérstakur skýrslugjafi Sameinuðu þjóðanna í málefnum minnihlutahópa, og Yeghisheh Kirakosyan, fulltrúi Armeníu á sviði alþjóðaréttar, ávörpuðu fundinn. Í umræðum var lögð áhersla á stöðu flóttafólks í heiminum og nefnd nauðsyn þess að samþykkja löggjöf um inngildingu barna á flótta og að tryggja að viðkvæmir hópar gætu búið við stöðugleika. Þá þyrfti að styrkja viðbrögð alþjóðastofnana við afleiðingum átaka og auka stuðning við þau sem hefðu þolað átök. Samhliða haustfundi fóru fram fundir í tveimur af sérnefndum ÖSE-þingsins, í nefnd um fólksflutninga annars vegar og nefnd gegn hryðjuverkastarfsemi hins vegar. Að auki var haldinn stofnfundur sérstaks stuðningsteymis fyrir málefni Úkraínu (PSTU) sem hleypt var af stokkunum á ársfundi þingsins í Vancouver.

Þá fór fram fundur á vegum vettvangs um málefni ríkja fyrir botni Miðjarðarhafs. Aðilar að honum eru Túnis, Alsír, Marokkó, Ísrael, Jórdanía og Egyptaland auk aðildarríkja ÖSE-þingsins. Þar voru átök milli Hamas og Ísraels í brennidepli. Dagbjört Hákonardóttir nýtti vettvanginn til að gera grein fyrir afstöðu Íslands og vekja athygli á nýsamþykktari ályktun Alþingis um átökin fyrir botni Miðjarðarhafs. Í ályktuninni var áréttað að koma ætti tafarlaust á vopnahléi af mannúðarástæðum á Gaza-ströndinni svo að tryggja mætti öryggi almennra borgara, jafnt palestínskra sem ísraelskra. Í ályktuninni kom fram að Alþingi fordæmdi öll ofbeldisverk sem beindust gegn almennum borgurum í Palestínu og Ísrael. Alþingi krefðist þess að alþjóðalögum væri fylgt í einu og öllu, og fordæmdi bæði hryðjuverkaárás Hamasliða á almenna borgara í Ísrael sem hófst 7. október 2023 og allar aðgerðir ísraelskra stjórnvalda í kjölfarið sem brytu gegn alþjóðlegum mannúðarlögum.

Tæplega 200 þingmenn frá um 50 löndum tóku þátt í fundinum en landsdeild Aserbaísjans kaus að taka ekki þátt af öryggisástæðum. Þá sendi Rússland ekki fulltrúa á fundinn.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu oscepa.org.